

УТІЛЕННЯ РЕГУЛЯТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА В РАМКАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

У статті досліджуються особливості формування та юридичного закріплення регулятивної функції права в законодавстві країн романо-германської правової сім'ї. Визначається роль регулятивної функції в механізмі права Європейського Союзу та її регулятивного впливу на основні сфери суспільного життя країн-членів ЄС.

Ключові слова: функції права, регулятивна функція права, романо-германська правова сім'я, право Європейського Союзу.

В статье исследуются особенности формирования и юридического закрепления регулятивной функции права в законодательстве стран романо-германской правовой семьи. Определяется роль регулятивной функции в механизме права Европейского Союза и его регулятивного воздействия на основные сферы общественной жизни стран-членов ЕС.

Ключевые слова: функции права, регулятивная функция права, романо-германская правовая семья, право Европейского Союза.

The article deals with the peculiarities of the formation and legal consolidation of the regulatory function of law in the legislation of the Romano-Germanic legal family. The role of regulatory function in the mechanism of European Union law and its regulatory influence on the main spheres of public life of EU member states is determined.

Key words: law functions, regulatory function of law, roman-german legal family, law of the European Union.

Вступ. Специфіка функцій права й особливості їх юридичного закріплення та реалізації на сучасному етапі правового регулювання, безумовно, залежать від типів правових систем і правових сімей сучасності. Домінуюча роль у цій сфері належить романо-германській правовій сім'ї, яка вийшла за межі Європи та поширила свою дію на інші частини світу й континенти.

Науково-теоретичною та нормативною базою для написання статті послугували праці Л. Грінберга, Л. Окунькова, Г. Дузенка, С. Дузенко, В. Шаповала, П. Романюка, О. Мануйла, І. Низовкіна, Ю. Кавбасюка, С. Погребняка, Д. Лук'янова, С. Загороднюка, П. Крайніка, В. Ткаченко, Ю. Шемшученка й інших, а також конституційні акти окремих зарубіжних країн.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в комплексному ґрунтовному аналізі особливостей формування та юридичного закріплення регулятивної функції права в країнах романо-германської правової сім'ї.

Результати дослідження. Вивчення основ розвитку романо-германської правової сім'ї загалом і подальшого формування функцій права, зокрема регулятивної, у її рамках варто розпочати з термінологічного апарату в цій сфері.

Як зауважили В. Ткаченко, С. Погребняк і Д. Лук'янов, для позначення цієї правової сім'ї вживаються такі терміни:

1) романо-германська правова сім'я. Цей термін, який є найпоширенішим у порівняльному правознавстві, обраний для того, щоб віддати належне спільним зусиллям, що здійснювалися одночасно університетами латинських і германських країн. Саме їхня діяльність відіграла вирішальну роль у процесі становлення й розвитку романо-германського права;

2) сім'я континентального права. Цей термін покликаний підкреслити принципову різницю між романо-германським правом, що виникло на Європейському континенті, і загальним правом, яке виникло на Британських островах;

3) сім'я цивільного права. Цей термін активно використовується компаративістами країн англо-американської правової сім'ї. Його поява пояснюється тим, що зазначена правова система базується на римському цивільному праві й саме цивільне право визначає своєрідність розглянутої правової сім'ї [25].

На наш погляд, з погляду зору витоків (генези) досліджуваної правової сім'ї найбільш коректним формулюванням буде «романо-германська правова сім'я». Це пояснюється тим, що її витоками стали основні постулати й функції давньоримського права та права германських народів.

Далі доцільно перейти до специфіки регулятивних властивостей функцій права та правових систем, які належать до романо-германської правової сім'ї. Основними нормативно-правовими актами, які юридично закріплюють такі функції, є конституції відповідних держав.

Свої особливості має юридичне закріплення функцій права в Конституції Італії. При цьому домінуюча роль тут належить регулятивній функції. Сюди належать:

1) регулятивна функція в гуманітарній сфері. Згідно зі ст. 2 Конституції Італії, республіка визнає й гарантує невід'ємні права людини як окремої особистості, так і в соціальних утвореннях, у яких проявляється ця особистість, і вимагає виконання невід'ємних обов'язків, що впливають із політичної, економічної й соціальної солідарності. За частиною 1 ст. 3, всі громадяни мають однакову суспільну гідність і є рівними перед законом незалежно від статі, раси, мови, релігії, політичних переконань, особистого й соціального становища [15];

2) регулятивна функція в економічній і соціальній сфері. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Основного Закону Італії, завдання республіки – усувати перешкоди економічного й соціального порядку, які, фактично обмежуючи свободу та рівність громадян, заважають повному розвитку людської особистості й ефективній участі всіх трудящих у політичній, економічній і соціальній організації країни. Крім того, згідно зі ст. 4, республіка визнає за всіма громадянами право на працю і створює умови, які роблять це право реальним. Кожен громадянин відповідно до своїх можливостей і за своїм вибором зобов'язаний здійснювати діяльність або виконувати функції, що сприяють матеріальному чи духовному розвитку суспільства [15];

3) регулятивна функція в політичній сфері. Згідно зі ст. 5 Конституції Італії, республіка, єдина й неподільна, визнає місцеві автономії та сприяє їх розвитку; здійснює найширшу адміністративну децентралізацію в залежних від держави службах; пристосовує принципи й методи свого законодавства до завдань автономії та децентралізації [8; 15];

4) регулятивна функція в духовній сфері. За статтями 6 і 7, за допомогою відповідних заходів республіка охороняє мовні меншини. Держава й католицька церква незалежні та суверенні в належній кожній із них сфері. Їхні відносини регулюються Лютеранськими угодами. Зміни цих угод, прийняті обома сторонами, не вимагають будь-якої процедури щодо перегляду Конституції. Відповідно до ст. 8, усі релігійні сповідання рівною мірою вільні перед законом. Некатолицькі віросповідання мають право створювати свої організації відповідно до своїх статутів, оскільки вони не суперечать італійському правовому порядку. Їхні стосунки з державою визначаються законом на основі угод з органами, що представляють ці віросповідання. Водночас ч. 1 ст. 9 Конституції Італії визначила, що республіка заохочує розвиток культури, а також наукових і технічних досліджень [4; 15].

Вагоме значення в рамках романо-германської правової сім'ї також має юридична детермінація функцій права в Конституції Іспанії. Тут, крім традиційної класифікації функцій, має значення їх поділ на первісні та похідні [13].

Зі змісту преамбули випливає, що первісними (провідними) регулятивними функціями є такі:

1) у гуманітарній сфері – гарантувати демократичне співіснування в рамках конституції й законів відповідно до справедливого економічного та соціального порядку;

2) у політико-правовій сфері – встановити правову державу, яка забезпечує верховенство закону як вираження волі народу; забезпечити всім іспанцям і всім народам Іспанії здійснення прав людини, розвиток своїх культур і традицій, мов та інститутів;

3) у соціально-економічній і духовній сфері – сприяти прогресу культури й економіки для забезпечення всім гідного рівня життя;

4) у сфері зовнішніх і міжнародних відносин – створити передове демократичне суспільство і взаємодіяти в зміцненні мирних відносин та ефективного співробітництва між усіма народами Землі [3; 13].

Наступним рівнем закріплення функцій права, за Конституцією Іспанії, є рівень похідних (вторинних) функцій, які безпосередньо випливають із функцій первісних (основних). При цьому вказані похідні функції також можна структурувати за сферами:

1) похідні функції в гуманітарній і політико-правовій сферах: а) вільне вираження й поширення поглядів і думок в усній, письмовій формі або іншими засобами відтворення; б) виробництво і створення літературних, художніх наукових і технічних творів; в) свобода викладання; г) вільне поширення та отримання інформації за допомогою будь-яких засобів;

2) похідні функції в економічній і соціальній сферах (публічна влада забезпечує соціальну, економічну та юридичну захищеність сім'ї) [13];

3) похідні функції в духовній сфері (публічна влада також зобов'язана сприяти розвитку науки наукових і технічних досліджень на благо спільних інтересів);

4) похідні функції в екологічній сфері (публічна влада стежить за раціональним використанням усіх природних ресурсів з метою захисту й поліпшення якості життя, охорони й відновлення навколишнього середовища, спираючись на необхідну колективну солідарність) [13].

Свою специфікою в контексті закріплення функцій правової системи відзначається й Конституція Франції 1958 р. з наступними змінами й доповненнями. При цьому первинні функції також детерміновані в преамбулі Основного Закону Франції, однак із частковим відсильним характером правових норм [17, с. 17].

Аналізуючи зміст указаної норми, можемо констатувати, що до первісних регулятивних статичних функцій французького права належать:

1) гуманітарна функція, яка проявляється в юридичному закріпленні й подальшому забезпеченні пріоритетності правового статусу особи;

2) суспільно-політична функція, яка передбачає утвердження принципів національного суверенітету;

3) інтеграційно-комунікативна функція, яка проявляється у формі юридичного закріплення пропозиції «заморським територіям, що продемонстрували бажання приєднатися, нові інститути, які ґрунтуються на спільних ідеалах свободи, рівності та братерства й мають сприяти демократичному розвитку», тощо.

Усі інші функції права, визначені в Конституції Франції, є похідними від попередніх. Зокрема, похідними регулятивними функціями французького права є:

1) гуманітарно-організаційна (похідна від гуманітарної функції). Вона втілена в ст. 1 Конституції Франції, за якою Франція як неподільна, світська, демократична й соціальна Республіка забезпечує рівність перед законом усіх громадян незалежно від їх походження, раси або релігії;

2) гарантійно-політична (похідна від суспільно-політичної функції), яка детермінована в ст. 3 Конституції Франції. Зокрема, національний суверенітет належить народу, який здійснює його через своїх представників і шляхом референдуму [18, с. 6–7].

Особливе значення з позиції юридичного закріплення функцій права має Конституція Португалії від 2 квітня 1976 р. [10].

У статті 9 Конституції Португалії тісно переплетені завдання і зміст регулятивної функції права та держави, до яких зараховано: 1) гарантію національної незалежності і створення політичних, економічних, соціальних і культурних умов, що сприяють цій меті; 2) гарантію основних прав і свобод і повагу принципів демократичної правової держави; 3) захист політичної демократії, забезпечення і стимулювання демократичної участі громадян у вирішенні національних проблем; 4) сприяння підвищенню добробуту і якості життя народу й реальній рівності між португальцями, а також здійсненню економічних, соціальних і культурних прав за допомогою перетворення й модернізації економічних і соціальних структур; 5) захист і підвищення цінності культурної спадщини португальського народу, охорону природи й навколишнього середовища, збереження природних ресурсів і забезпечення правильного розпорядження територією; 6) забезпечення навчання та постійного підвищення цінності, захист португальської мови і сприяння її міжнародному розповсюдженню; 7) стимулювання гармонійного розвитку всієї національної території з урахуванням, зокрема, віддаленого периферійного розташування архіпелагів Азорського й Мадейри; 8) сприяння підтримці рівності чоловіків і жінок [23].

Крім специфіки юридичного закріплення регулятивної функції, в рамках романської групи романо-германської правової сім'ї на окрему увагу в цій сфері заслуговують особливості її закріплення в германській групі правових систем. Показовими в цій сфері є норми Конституції Німеччини 1949 р. У преамбулі вказаного акта, по суті, закріплено регулятивну статичну функцію німецького права. У ній зазначено, що, «усвідомлюючи свою відповідальність перед Богом і людьми, натхненний прагненням зберегти свою національну й державну єдність і служити як рівноправний член об'єднаної Європи загальному світу, німецький народ у землях Баден, Баварія, Бремен, Гамбург, Гессен, Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц,

Шлезвіг-Гольштейн, Вюртемберг-Баден і Вюртемберг-Гогенцоллерн, з метою надання нового порядку державного життя на перехідний період, виходячи зі своєї конституційної влади, прийняв справжній Основний закон Федеративної Республіки Німеччини. Він діяв також від імені тих німців, які позбавлені можливості брати участь у цьому процесі. До всього німецького народу звертається заклик довести до кінця справу єдності і свободи Німеччини, виходячи з принципу вільного самовизначення» [22].

Специфічне закріплення регулятивної функції права з подальшою прив'язкою до федеративного устрою міститься й у Конституції Австрії. Вона також відзначається поєднанням статичного та динамічного елементів. Показовими із цього приводу є положення ст. ст. 10 та 11 цього конституційного акта.

Відповідно до ст. 10 Конституції Австрії, до відання Федерації належить законодавство й виконавча діяльність з питань у сферах виборів; зовнішніх відносин; імміграції та еміграції; федеральних фінансів і грошового обігу; громадського спокою, порядку й безпеки; ремесла і промисловості; підтримання громадського спокою, порядку й безпеки; залізничного транспорту, авіації та судноплавства й автомобільної справи; гірничої справи, лісового господарства; трудового права; охорони здоров'я; наукової і спеціально-технічної архівної та бібліотечної служби; охорона пам'яток; організації федеральної поліції й федеральної жандармерії та керівництво ними; військової справи; створення федеральних органів та інших федеральних відомств; демографічної політики; вибори до Європейського парламенту тощо [6; 26].

Розмежування догичних сфер правового регулювання між федерацією та її суб'єктами закріплене в ст. 11 Конституції Австрії, за якою до відання Федерації належить законодавство, а до ведення землі – виконавча діяльність із таких питань: 1) громадянство; 2) професійні представництва; 3) народне житлове забезпечення, за винятком сприяння житловим законодавством і санації житлових будинків; 4) дорожня поліція; 5) санітарно-гігієнічні заходи; 6) судноплавство по внутрішніх водах; 7) перевірка на сумісність із навколишнім середовищем проектів, які передбачають значний вплив на навколишнє середовище [21; 24].

Отже, значна частина германської групи правових систем, які входять до романо-германської правової сім'ї та державні системи яких відзначаються федеративним устроєм, тяжіють до поєднання регулятивної статичної й регулятивної динамічної функцій права (особливо в частині розмежування повноважень між федерацією та суб'єктами федерації).

Близькою до української правової системи за своїм розвитком і функціями є правова система Польщі, яка також уходить до досліджуваної правової сім'ї. Специфіка її регулятивної функції детермінована в Конституції Польщі 1997 р.

Первинною формою конституційного закріплення регулятивної статичної функції є преамбула Конституції Польщі, у якій закріплено: «У турботі про сьогодення й майбутнє нашої Вітчизни, відновивши в 1989 році можливість суверенно й демократично вирішувати її долю, Польський Народ, – усі громадяни республіки, ті, хто вірує в Бога – джерело правди, справедливості, добра і краси, також ті, хто не поділяє цієї віри, виводячи універсальні цінності з інших джерел, рівні у правах та обов'язках відносно спільного блага – Польщі, вдячні нашим предкам за їхню працю, за боротьбу за незалежність, сплачену величезними жертвами, за культуру, укорінену в християнській спадщині народу й у загальнолюдських цінностях, продовжуючи найкращі традиції Першої та Другої Республіки, будучи зобов'язаними передати майбутнім поколінням усе цінне зі здобутого за більше ніж тисячу років, поєднані у спільноту з нашими співвітчизниками, розсіяними по світу, усвідомлюючи потребу співпраці з усіма країнами на благо людства, пам'ятаючи про гіркий досвід часів, коли основні свободи і права людини були в нашій Вітчизні зневажені, прагнучи назавжди гарантувати громадянські права, а в діяльності публічних інститутів забезпечити добросовісність і справність, відчуваючи відповідальність перед Богом або перед власною совістю, устанавлюємо Конституцію Польської Республіки як основу права країни (prawo podstawowe dla państwa), що ґрунтується на повазі до свободи і справедливості, взаємодії влад, суспільному діалозі, а також на принципі субсидіарності (pomocniczości), який забезпечує правоздатність громадян і їхніх об'єднань.

Усіх, хто буде застосовувати цю Конституцію на благо Третьої Республіки, закликаємо робити це, піклуючись про збереження природної гідності людини, її права на свободу й обов'язок бути солідарною з іншими, а дотримання цих принципів уважати за непорушну основу Польської Республіки» [16, с. 15–16].

У вказаному випадку мова йде про поєднання історико-генетичного і статичного аспектів регулятивної функції. У частині історико-генетичного аспекту мова йде про історичні засади

правотворення та державотворення, про загальні засади правового становища особи, а також про генетичний зв'язок польського права з такими соціальними регуляторами, як релігія й мораль.

Що ж стосується статичного аспекту, то тут мова йде про утвердження наявного, сучасного державно-правового ладу, однак з урахуванням правотворчих і державотворчих традицій.

Прикладом комплексного підходу до закріплення регулятивної функції є також ст. 5 Конституції Польщі, за якою «Польська Республіка стоїть на сторожі незалежності й недоторканності своєї території, забезпечує свободи і права людини та громадянина, безпеку громадян, стоїть на сторожі національної спадщини, а також забезпечує охорону довкілля, керуючись принципом збалансованого розвитку» [9].

Утілення регулятивної функції на інтегральному рівні також має місце в змісті Договору Про Європейський Союз. Зокрема, у ст. 3 зазначеного Договору можна виділити такі особливості її закріплення:

1) концентровану форму вираження регулятивної функції – у ч. 1 ст. 3 Договору Про Європейський Союз указано, що мета Союзу – підтримувати мир, свої цінності й добробут своїх народів. По суті, мова йде про глобалізаційний рівень реалізації правового регулювання в рамках європейського простору [11, с. 35];

2) регулятивну функцію ЄС у гуманітарній сфері. Зокрема, за ч. 2 ст. 3 вказаного Договору, Союз пропонує своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів, де забезпечено вільне переміщення осіб і водночас належні заходи щодо контролю на зовнішніх кордонах, притулку, імміграції, запобігання злочинності й боротьби проти неї [11];

3) регулятивну функцію ЄС у соціально-економічній сфері. За частиною 3 ст. 3 Договору Про Європейський Союз, Союз створює внутрішній ринок. Союз працює заради тривкого розвитку Європи на ґрунті збалансованого економічного зростання та цінової стабільності, конкурентоспроможної соціальної ринкової економіки, спрямованої на цілковиту зайнятість і соціальний поступ, із високим рівнем захисту й дедалі кращою якістю довкілля. Союз сприяє науковому й технічному прогресові. Союз бореться проти соціального відчуження та дискримінації, підтримує соціальну справедливість і соціальний захист, рівність жінок і чоловіків, солідарність поколінь, захист прав дитини. Союз підтримує економічне, соціальне й територіальне гуртування та солідарність держав-членів. Союз шанує своє багате культурне й мовне розмаїття і дбає про збереження та подальше збагачення культурної спадщини Європи. Крім того, за ч. 4 ст. 3 цього Договору, Союз засновує економічний і валютний союз, валютою якого є євро [19; 20];

4) регулятивну функцію ЄС у ціннісно-орієнтаційній і духовній сферах. Відповідно до ч. 5 ст. 3 Договору Про Європейський Союз, у стосунках з рештою світу Союз підтримує та поширює свої цінності й інтереси, сприяє захисту своїх громадян. Він сприяє миру, безпеці та тривкому розвитку Землі, солідарності та взаємному шануванню народів, вільній справедливій торгівлі, викоріненню злиденності й захистові прав людини, зокрема прав дитини, а також суворому дотримуванню й розвитку міжнародного права, зокрема шануванню принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй [2].

Висновки. Отже, втілення регулятивної функції в рамках романо-германської правової сім'ї здійснюється в основному на двох рівнях:

1) на рівні окремих правових систем має місце закріплення як регулятивної статичної, так і регулятивної динамічної функцій права. При цьому також має місце їх диференціація в змісті конституційних актів цієї функції за сферами суспільного життя;

2) на глобалізаційному рівні – через утілення досліджуваної функції у праві Європейського Союзу. При цьому таке юридичне закріплення регулятивної функції має місце як у концентрованому вираженні, так і за сферами суспільного життя країн-членів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Австрия, Конституция Австрийской Республики. URL: <https://legalns.com/> Конституция Австрийской Республики.

2. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 года) (текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.

3. Испанская Конституция, одобрена Генеральными кортесами на пленарных заседаниях конгресса депутатов и сената 31 октября 1978 года, утверждена испанским народом на референдуме 6 декабря 1978 года, подписана е. в. Королем перед Генеральными кортесами 27 декабря 1978 года (“Boletín Oficial del Estado” от 29 декабря 1978 года № 311). URL: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM>.

4. Итальянская конституция от 22 декабря 1947 года. URL: <http://doc20vek.ru/node/3417>.
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). URL: consolidated_versions_20120516.PDF.
6. Конституция Австрийской Республики: Федеральный Конституционный Закон от 10 ноября 1920 года. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=160&attempt=1>.
7. Конституция Испании от 1978 года. URL: <http://autodesarrollate.blogspot.com/2013/05/1978.html>.
8. Конституция Итальянской Республики / пер. с итал. Л.П. Гринберга. *Конституции государств Европейского Союза* / под общ. ред. Л.А. Окунькова. Москва: Издательская группа ИНФРА-М. НОРМА, 1997. С. 423–450. URL: <http://lawers-ssu.narod.ru/subjects/constzs/italy.htm>.
9. Конституция Польской Республики от 2 апреля 1997 г. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/poland/poland-r.htm.
10. Конституция Португальской Республики от 2 апреля 1976 года. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/portugal/portug-r.htm.
11. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. Київ: К.І.С., 2010. 536 с.
12. Конституція Іспанії. *Юридична енциклопедія* / за ред. Ю.С. Шемшученка. URL: http://leksika.com.ua/16751226/legal/konstitutsiya_ishpaniyi.
13. Конституція Іспанського Королівства від 27 грудня 1978 року. URL: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&sl=ru&u=https://worldconstitutions.ru/%3Fp%3D149&prev=search>.
14. Конституція Італійської Республіки. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-107448914>.
15. Конституція Італії від 1947 року зі змінами і доповненнями. URL: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&sl=ru&u=https://worldconstitutions.ru/%3Fp%3D148&prev=search>.
16. Конституція Польської Республіки / з передмовою Володимира Шаповала. Київ: Москаленко О.М., 2018. 84 с.
17. Конституція Французької Республіки / з передмовою Володимира Шаповала. Київ: Москаленко О.М., 2018. 56 с.
18. Конституція Французької Республіки (прийнята на референдумі 4 жовтня 1958 р.): станом на 30 серпня 2015 р. / пер. з фр.; укладач П.В. Романюк. Харків: Право, 2015. 68 с.
19. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу. URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_1/visnik_st_16.pdf.
20. Лісабонський договір: зміни та нововведення в інституційному устрої і праві ЄС. URL: <https://studfiles.net/preview/4531286/>.
21. Манойло А.В., Низовкина И.А. Особенности австрийского федерализма. DOI: 10.7256/2305-560X.2014.2.11169. Международные отношения / International Relations. URL: http://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=29138.
22. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года. URL: https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&l=ru&object=translation.
23. Португалія. *Право Європейського Союзу*. URL: <https://pidruchniki.com/1298010848502/pravo/portugaliya>.
24. Система державного управління Австрійської Республіки: досвід для України / уклад.: Ю.В. Ковбасюк, С.В. Загороднюк, П. Крайнік; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2011. 56 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografy/86d22bfc-60dc-4deb-aea5-40fb53b1abcd.pdf.
25. Ткаченко В.Д. Порівняльне правознавство: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. В.Д. Ткаченка. Харків: Право, 2003. 274 с. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/4249/35>.
26. Федеральный конституционный закон Австрии от 10 ноября 1920 года (с изменениями от 1999 года). URL: <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14133>.